

ПЛАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ – ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ

Питання збільшення результативності навчально-виховного процесу завжди було предметом дослідження науковців. Нині, коли здійснюється поступовий перехід до особистісно-орієнтованої освітньої технології, яка надає більше свободи ВНЗ, викладачам та студентам у виборі освітніх технологій та змісту навчальних програм, проблема посилення контролю за результатами навчальної діяльності набула особливої гостроти. Пошук оптимальних шляхів оцінювання навчальних досягнень студентів із урахуванням основних функцій контролю є пріоритетним напрямом наукових розробок.

На сучасному етапі розвитку суспільства існують такі протиріччя у системі освіти.

1. Відповідно до вимог ринкової економіки відбувається орієнтація професійної освіти на навчання тим спеціальностям, які прагнуть отримати абітурієнти та їх батьки, що виступають у ролі і замовників і споживачів освітніх послуг. Таким чином і виникає ефект «перевиробництва», наприклад, економістів і юристів.

2. Вітчизняні роботодавці наголошують на важливості наявності певних компетенцій у майбутніх фахівців. За результатами дослідження [5], проведеним на основі анкетування п'ятдесяти респондентів Донецького регіону (представники управлінського персоналу середніх та великих бізнес-структур) було встановлено, що сучасні роботодавці визначають як «дуже важливі» такі компетенції:

- здатність працювати в команді (64,2%);
- потенціал самостійно приймати рішення (50,7 %);
- знання професійної етики (47,5 %);
- лідерський потенціал (45,9 %);
- аналітичні навички (42,2 %);

- вміння ефективно спілкуватися (42,2 %);
- комп'ютерні навички (33,8 %);
- вміння готувати ділову документацію (18,8 %);
- вміння сприймати викладену інформацію (усну та письмову) – 18,4 %.

Таким чином, роботодавці очікують від фахівців широкого спектру компетенцій і їх вимоги повинні бути враховані у навчально-виховному процесі вишів. Водночас бізнес-структури не мають стратегічних планів розвитку на тривалий період для того, щоб визначитися із переліком потрібних їм спеціалістів через 10-15 років, на які могли б орієнтуватися освітні установи.

3. Система державного регулювання діяльності ВНЗ, державні стандарти розробляються вкрай повільно і не встигають за стрімкою зміною вимог ринку праці.

Вирішення цих проблем, на нашу думку, полягає у реформуванні навчально-виховного процесу вишу, який базуватиметься на розробці нових та модернізації існуючих навчальних дисциплін і призведе до підготовки висококомпетентних фахівців із креативним потенціалом, здатних до самовдосконалення і постійного самонавчання.

За умов перенесення акцентів на якість освіти вирішального значення набуває аналіз ролі оцінювання отриманих навчальних результатів, без якого неможливе ефективне управління навчальним процесом.

Метою статті є дослідження процесу планування оцінювання навчальних результатів та його вплив на навчальну успішність студентів.

В. А. Болотов, виокремлює серед інших такі недоліки традиційної системи контролю якості освіти, яка домінує в навчальних закладах Росії і «яка несумісна із сучасними напрямками модернізації освіти»:

- відсутність загальних критеріїв оцінювання, стандартизованих вимірників та єдиних шкал, внаслідок чого неможливо зіставити оцінки учнів і загальних результатів шкіл;
- відсутність незалежної атестації випускників;

- недостатній рівень використання методів самоконтролю, самокорегування та самооцінки результатів навчальної діяльності;
- недостатній рівень реалізації навчаючої і мотиваційної функції традиційного контролю, що заважає встановленню відношень співробітництва між учнем та педагогом... [3, с.126].

Складовими частинами оцінювання навчальних результатів є планування контрольних заходів із визначенням структурних одиниць, що підлягають оцінюванню (терміни, визначення, теорії, виконувальні дії тощо); комплекс критеріїв та показників, які дозволять об'єктивно оцінювати результати; набір навчальних завдань, розроблений відповідно до структурних одиниць навчального матеріалу, що перевіряється; система балів, що відображує досягнутий рівень; аналіз та корегування навчального процесу.

Навчальна програма має значний обсяг нового навчального матеріалу для студентів, тому для оцінювання досягнутих результатів необхідно виокремити найсуттєвіші аспекти (навички виконання практичних завдань, знання термінології, розуміння логіки виконувальних дій тощо). Структурно-функціональна характеристика процесу оцінювання являє собою єдність діагностичної, аналітичної, інформаційної, корегуючої, рефлексивної та мотивуючої функцій.

Підкреслюючи важливу роль планування навчальних результатів, Норман Е. Гронлунд, зазначає, що оцінювання буде ефективним, якщо:

1. Спрямоване на чітко визначений перелік запланованих навчальних результатів.
2. Його характер і функції відповідають результатам, які треба оцінити.
3. Відповідає характеристикам студентів і є справедливим.
4. Надає значущу, надійну та об'єктивну інформацію.
5. Передбачає надання студентам зворотної інформації щодо результатів оцінювання.

6. Його результати виявляють слабкі сторони навчання.

7. Його результати дають інформацію, корисну для оцінювання відповідності цілей, методів і навчальних матеріалів [4, с.13].

Оцінювання навчальних досягнень включає такі етапи: а) виокремлення показників якості; б) визначення критеріїв оцінювання; в) формування шкали рівнів досягнення критеріїв якості; г) проектування методики для вимірювання показників; ґ) збір, оброблення, аналіз та інтерпретацію отриманих даних; д) оцінювання навчальних результатів; е) надання та поширення узагальненої інформації для різних категорій користувачів (батьків, педагогічних колективів, органів управління освітою та ін.); є) розроблення рекомендацій з удосконалення системи освіти і прийняття рішень на різних рівнях. Використовують різні методи оцінювання. Це можуть бути усне та письмове опитування, тестові завдання, портфоліо, есе, письмові індивідуальні роботи та ін. Але лише за умови проведення жорсткого об'єктивного контролю засвоєння кожним студентом кожної теми створюються передумови для включення в підсумковий контроль (іспит) узагальнюючих питань (творчих, проблемних, на аналіз тощо).

При планування проведення оцінювання відбувається:

- поділ навчального матеріалу на певні частини;
- виокремлення у кожній частині компонентів, які плануються отримати у результаті навчання;
- конструювання оціночних процедур, які дозволяють адекватно визначити досягнути рівень кожним студентом (навчальні завдання, тести, письмові опитування тощо).

Якщо заплановані навчальні результати чітко визначені, простіше встановити і критерії оцінювання успішності.

Очікуваний контроль стимулює навчальну діяльність студентів, саме тому важливо попередньо оголошувати про проведення контрольних заходів, акцентувати на головних питаннях, виокремлювати найбільш складні. При

проведенні нами дослідження серед 50 студентів-першокурсників, які вивчають інформатику, було встановлено такі результати. На питання «Чи проводилось Вами повторення навчального матеріалу напередодні проведення контрольного заходу?» 80% студентів відповіли «Так», а на питання «Чи повторюєте Ви навчальний матеріал напередодні практичного заняття?» позитивну відповідь дали лише 35% студентів. Оцінка викладача і самооцінка співпадають у середньому на 70%, а загалом до контрольних заходів негативно ставляться 22% студентів

Попередньо сплановані і чітко визначені навчальні результати дають можливість студентам більш ефективно здійснювати самостійне навчання. Прикладом є інтерактивні завдання з інформатики, які ми розробляємо. Наприклад, при вивченні інструментів текстового процесора MS Word необхідно опрацювати тему «Створення змісту». Можна поставити питання таким чином: «Створіть 2-х рівневий зміст із 3-х пунктів», але тут студенти виконують чітко прописану інструкцію. Якщо ж надати роздрукований документ MS Word із вже створеним змістом (рис. 1), студенти повинні розпізнати такий об'єкт, визначити самостійно метод створення і отримати документ, аналогічний виданому викладачем. При цьому вони вчать на своїх помилках, сприймають відповідні ризики, експериментують із різноманітними засобами й інструментами.

Частина 5. Колонтитули.	
Верхня або нижня частина сторінки документу може вміщувати колонтитул ² . Для створення колонтитула використовують команди ... головного меню, після чого на екрані дисплея з'являється рамка для ... та панель інструментів	
В рамку можна включати ...; кнопки панелі інструментів дають можливість автоматично вставляти в колонтитул елементи <u>автотексту</u> , ...	
<u>Зміст.</u>	
Частина 1. Форматування.....	1
Розділ 1. Робота з абзацами.....	1
Розділ 2. Таблиці.....	1
Частина 2. Границі і заливка.....	2
Частина 3. Буквица.....	2
Частина 4. Символи.....	3
Розділ 1. Вставка символів.....	3
Розділ 2. Вставка символів.....	3
Частина 5. Колонтитули.....	3
<u>Предметний покажчик</u>	
міжрядковий інтервал, 1	
параметри абзацу, 1	
символ, 2	
<u>Список ілюстрацій</u>	
Таблиця 1. Прислів'я.....	2
Таблиця 2. Розрахунок.....	2

Рис. 1. Завдання, що виконується у текстовому процесорі MS Word

Спостерігаючи за роботою студентів над цими завданнями, ми впевнилися, що таке навчання більше їх мотивує, вони стають значно цілеспрямованими, наполегливими і впевненими в собі. Водночас вони вчаться оцінювати ефективність своєї навчальної діяльності, бачити свої недоліки у методах навчання, замислюватися над їх поліпшенням та вдосконаленням. Самоконтроль – важливий чинник формування особистості. Саме адекватне самооцінювання результатів своєї діяльності, вміння побачити прогалини, проаналізувати їх, знайти шляхи їх подолання і є тим важелем, що визначають успішність особистості.

Таким чином, при плануванні оцінювання навчальних результатів необхідно визначити, які питання навчальної дисципліни і в якому обсязі студент повинен оцінити самостійно та передбачити контроль цього матеріалу у певному узагальненому вигляді і викладачем.

Досліджуючи питання успішності в діяльності, Аронсон [1] визнає, що люди з високою самоефективністю ставлять більш високі цілі, прикладають

більше зусиль і проявляють велику наполегливість перед лицем невдачі – таким чином збільшується вірогідність того, що вони будуть успішними. Самоефективність – вміння індивіда усвідомлювати власні здібності для побудови своєї поведінки, яка відповідає певній задачі або ситуації. Ті студенти, які усвідомлюють свою самоефективність, прикладають більше зусиль для виконання складних дій, мають велике очікування успіху і, як правило, досягають гарних результатів, що, в свою чергу, підвищує самооцінку і самоповагу. Низький рівень самоефективності, який пов'язаний з очікуванням провалу, мисленевої побудові невдалого сценарію вирішення питання, ослаблюють мотивацію і дійсно приводить до невдачі.

Набуття самоефективності відбувається одним (або комбінацією) таких засобів: а) здатність побудувати поведінку (чимало роль тут відіграє минулий досвід); б) побічний досвід (спостереження за іншими, які успішно виконують поставлену задачу, але не за тими, хто неуспішний – набувається негативний досвід); в) вербальне переконання (запевнення іншими в здатності індивіду на успіх – додатне лише для дійсно посильних задач, в іншому випадку, можливе, подальше зниження рівня самоефективності); г) емоційна напруга перед стресом шкодить ефективному вирішенню. Самоефективність дає змогу керувати (знижувати) рівень такої напруги.

Оцінювання досягнутих студентами навчальних досягнень демонструє викладачу рівень виконання запланованих результатів навчання. Після проведення контрольних заходів проводиться аналіз та корегування навчального процесу.

Ефективно впливає на підвищення результативності навчальної діяльності студентів запровадження принципу кумулятивності при оцінюванні. Так, у ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» під час іспиту студенти можуть отримати лише 50% від підсумкового значення. Інші 50% вони отримують протягом семестру, накопичуючи бали за поточним оцінюванням. Використання принципу

кумулятивності розширює можливості традиційної системи оцінювання, посилюючи значення систематичної навчальної діяльності студентів протягом семестру та, відповідно, збільшуючи їх мотивацію до ефективного навчання.

Оцінювання досягнутих навчальних результатів повинно бути скеровано на розвиток суб'єктної позиції студентів по відношенню до власної професійної освіти, включення навчальних результатів студентів до поля їх особистісних досягнень, що призведе до перетворення їх у суб'єкти керування якістю своєї професійної підготовки. Для цього ми пропонуємо студентам заповнити таблицю самооцінки по визначеним викладачем окремим питанням теми. Це дає можливість проаналізувати власні знання і самостійно визначити, які саме питання необхідно доопрацювати. Також ми впроваджуємо такий метод як письмовий звіт (схематичний) досягнень студентів за поточний період (наприклад, за попереднє заняття).

Функції оцінювання не обмежуються тільки констатацією рівня навченості. Оцінювання – це також і засіб стимулювання навчання, позитивної мотивації, впливу на особистість. Саме під впливом об'єктивного оцінювання у студентів складається адекватна самооцінка, критичне ставлення до своїх успіхів. Тому значущість оцінювання, розмаїтість його функцій вимагають пошуку таких показників, які відображали б усі сторони навчальної діяльності і забезпечували їх виявлення. З цієї точки зору нині існуюча система оцінювання знань та умінь вимагає перегляду з метою підвищення її діагностичної значущості і об'єктивності.

Разом із тим слід відзначити, що ефективність та об'єктивність оцінювання навчальних результатів, залежать і від професійної компетентності викладача, його досвіду, психолого-педагогічної ерудиції, педагогічної техніки і такту. Важливе значення при цьому мають такі фактори, як вибір найбільш ефективних форм і методів контролю знань, умінь і навичок; оперативність тактичних прийомів діагностики знань; вибір формальних критеріїв

оцінювання і статистичний аналіз результатів контролю; висновки і прийняття рішень.

Бережинська Т. В., аналізуючи оцінювальну діяльність учителя, виділяє такі компоненти:

1. Уміння визначати мету оцінювання.
2. Уміння встановлювати об'єкти оцінювання у конкретній педагогічній ситуації.
3. Уміння конкретизувати загальні критерії оцінювання.
4. Уміння зіставляти реальні результати навчально-пізнавальної діяльності цілями процесу навчання на основі критеріїв.
5. Уміння визначати рівень навчальних досягнень молодших школярів та відповідних норм оцінок.
6. Уміння вибирати ефективні форми і види оцінки.
7. Уміння повідомляти оцінки учневі [2].

Тобто, оцінювання отриманих навчальних результатів – це не проста констатація оцінок, а багатокомпонентний педагогічний інструмент, який потребує ретельної попередньої підготовки.

Незапланований успіх – запланована поразка, тому на початку вивчення дисципліни ми пропонуємо студентам конкретний план навчальних блоків із визначенням дат, на яких підводяться попередні підсумки. Така робота здійснюється у письмовому вигляді (письмові документи швидше породжують обов'язки). Але залишаємо за студентами право вносити певні зміни (наприклад, у терміни) із погодженням з викладачем. Планування – це витончений план примушення не тільки іншого, але й самого себе. Планування створює для студента додаткову мотивацію у зв'язку з тим, що саме він і для себе особисто цей план створює.

Аналізуючи емоційне спрямування результатів контрольних заходів, ми вважаємо, що необхідно контролювати не стільки отриманий результат

навчальної діяльності, скільки ті зусилля, які витрачені на його отримання. Якщо оцінка висока, але зусилля мінімальні, це призведе до формування поверхневого ставлення до навчання, зниження мотивації і в подальшому до зниження і результатів в цілому. Якщо ж оцінка невисока, а зусилля витрачені великі, це призводить до аналогічних наслідків. Ці висновки підтверджують і проведені нами дослідження. Студент із доброю попередньою підготовкою може в кінці навчання з курсу інформатики перетворитися на невістигаючого, якщо викладач не приділяє йому достатньо уваги, не враховує ті фактори, які призводять до отримання успіху.

Необхідно максимально реалізовувати індивідуальний підхід до кожного і змінювати горизонтальне оцінювання досягнень (з іншими) на вертикальне (із самим студентом). Саме тому ми прагнемо створити ситуацію успіху на етапі оцінювання навчальних результатів. Незважаючи на невисоку оцінку, ми підкреслюємо певні досягнення студента, якщо він доклав значних успіхів, які можна виміряти шляхом порівняння із попереднім станом. Таким чином, формується позитивне відношення до навчання в цілому, почуття успіху, яке викликане подоланням труднощів, і посилюється активне відношення до навчання, прагнення стати ще більш успішним.

Всю різноманітність якісних і кількісних критеріїв можна умовно представити як дві підмножини, що відображають виховну і дидактичну функції викладача.

В першу підмножину, як правило, включають три групи критеріїв: для оцінювання ефективності засобів і методів індивідуального виховного впливу в поточному навчальному процесі, для оцінювання системи організації і методик кількісного (суспільного) виховного впливу в ході навчального процесу, і, нарешті, для оцінювання результатів виховання студентів на завершальних етапах навчання.

В другу підмножину входять дидактичні критерії, які стосуються навчального матеріалу, завдань, посібників і підручників: критерії оцінювання

навчальної діяльності студентів з відображенням результатів формування знань, умінь, навичок і розвитку їх здібностей і, нарешті, критерії, що пов'язані з оцінюванням кінцевих результатів навчання, діяльності викладача, оптимізації засобів і методів навчальної роботи.

Результати оцінювання можна використовувати для аналізу ефективності різних аспектів навчального процесу. Приміром, вони можуть допомогти встановити міру реалістичності навчальних цілей, відповідність навчальних методів і матеріалів, а також з'ясувати, чи добре була організована послідовність набуття навчального досвіду. Якщо більшість студентів під час оцінювання показують незадовільні результати, то в цьому можуть бути винні самі студенти, але проблеми, скоріше за все, криються в навчальному процесу. Викладач, можливо, прагнув результатів недосяжних для студентів, використовував невідповідні матеріали або неефективні методи досягнення бажаних змін. Аналіз відповідей студентів та обговорення результатів у групі мають виявити першопричини навчальної проблеми, щоб можна було вдатися до коригувальних дій [4].

Таким чином, оцінювання допомагає викладачеві приймати рішення, які безпосередньо впливають на успішність навчання. Крім того, оцінювання допомагає студентам у навчанні, а саме: ретельно спланована програма оцінювання буде безпосередньо впливати на навчання, спонукати студентів працювати для досягнення навчальних цілей курсу, заохочувати до інтенсивнішої навчальної діяльності, спрямовуючи її на досягнення запланованих результатів та оперативно надаючи відомості про результати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аронсон Е. Психологические законы поведения человека в социуме. СПб – ПРАЙМ – ЕВРОЗНАК, М.: Нива, 2002. – 560 с.
2. Болотов В. А. Системы оценки качества образования : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений, получающих образование по

пед. направлениям и специальностям / В. А. Болотов, Н. Ф. Ефремова. – Москва : Университетская книга: Логос, 2007. – 190 с.

3. Гронлунд Норман Е. Оцінювання студентської успішності: Практич. посіб. – К.: Навчально-методичний центр „Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2005. – 312 с.

4. Шубін О., Сіменко І., Пальцун І. Реалізація компетентнісного підходу у формуванні майбутніх фахівців як основа конкурентоспроможності сучасного ВНЗ // Вища освіта України. – 2011. – №3